

PIONIERSTIJD VAN ALMERE

Onder de pionierstijd van Almere verstaan we zowel de inpolderingsgeschiedenis als de ontstaansgeschiedenis van de stad. Het begon met de inpoldering van de voormalige Zuiderzee, waarna de eerste stedelijke ontwikkelingen plaats vonden in zowel Haven als Stad. Er heerste onder de pioniers een gevoel van saamhorigheid, van samen bouwen aan een nieuwe toekomst.

Nieuwe polder

Almere is de jongste stad van Nederland. Vanaf de jaren zestig gerealiseerd als tweede stad van de provincie Flevoland, het grootste kunstmatige eiland ter wereld. Op de bodem van de voormalige Zuiderzee. De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) was verantwoordelijk voor de uitvoering. Het gemaal De Blocq van Kuffeler (1967) en de Zuidersluis speelden een hoofdrol in het droogleggen van de Zuidelijke IJsselmeerpolders. Voor de drooglegging werden in het IJsselmeer twee eilanden aangelegd waar arbeiders gehuisvest werden. Deze plekken vormden de basis van de ontginning. Van de oorspronkelijke inrichting zijn twee barakken (1963) overgebleven. Dit voormalige dienstpension, waar nu het bezoekerscentrum 'De Trekvogel' in gevestigd is, is het alleroudste gebouw van Almere. Ook de voormalige materiaalschuur van de RIJP (1971) herinnert aan de poldergeschiedenis. Deze landbouwschuur met een door golfplaten bekleed dak, gaf ruimte aan grote machines die werden gebruikt om het polderland geschikt te maken voor agrarisch gebruik en later voor bewoning. Het nieuw ontgonnen land is ontsloten door de polderdijk, en ligt maar liefst vijf meter onder de zeespiegel.

Waar gebouwd zou worden aan de nieuwe stad arriveerden in 1975 kwartiermakers zoals politiemensen en een huisarts met hun gezinnen. Ze bivakkeerden in een tijdelijk onderkomen dat werd aangeduid als 'Het Bivak'. De veredelde stacaravans stonden op een lege, winderige zandvlakte. Voorzieningen waren er nog niet, daarvoor waren ze aangewezen op Muiderberg. Het enige overgebleven Bivakhuisje (1975) is verplaatst, maar herinnert nog aan deze bijzondere episode uit de geschiedenis van Almere.

De eerste stedelijke ontwikkelingen

De stad Almere werd op de tekentafel ontworpen. Nieuwe, geplande steden heten *New Towns* en verschillen van steden die in de loop van de tijd organisch zijn gegroeid. Jonge en bevlogen ontwerpers, planologen, ingenieurs en sociologen vormden het speciaal opgerichte Projektburo Almere. De opdracht was om een complete stad en samenleving op te bouwen. Met een enorm idealisme gaven

deze 'peetvaders van Almere' de stad vorm. Veel van hen vestigden zich er ook. Almere is opgezet als stedelijk gebied met meerdere kernen. Hierdoor kon het gebied stapsgewijs worden ontwikkeld. Elke kern heeft haar eigen identiteit. De oudste stadskern is Haven, de bakermat van Almere. Kenmerkend is het autoluwe woon-winkelcentrum dat met zijn kronkelige gracht, grachtenpanden en markt doet denken aan een historisch Zuiderzeestadje. Hier geen groots opgezette, monofunctionele buitenwijk zoals de Bijlmermeer, maar kleinschalige stedelijkheid. Er werd een intieme sfeer gecreëerd, met als kernkwaliteiten herkenbaarheid, herbergzaamheid, nabijheid en ontmoeting. Haven is de verbeelding van de idealen uit de jaren zeventig. De menselijke maat stond centraal, bijvoorbeeld door de bebouwing laag te houden. Ook de vormgeving is typerend voor die tijd. De historische referenties, de eigentijds vormgegeven grachtenpanden, traditionele materialen als baksteen en dakpannen en het bruin als overheersende kleur. Ook de havenkom met jachthaven aan het Gooimeer is een verwijzing naar stadjes als Harderwijk en Kampen. Gebouwen De Roef, Corrosia, de Goede Rede en de grachtenpanden dragen in bijzondere mate bij aan de identiteit van Haven.

Het woongebied rondom het centrum is volgens dezelfde idealen ontworpen. Een raamplan voorzag in een veelvormige aaneenschakeling van compacte woonbuurten, met elk een eigen karakter. Vanuit de lucht doen de buurten denken aan de roosjes van een bloemkool. De oudste buurt is de Schoolwerf. Clusters van woningen liggen als een klaverblad rond een hofje. Dit zorgde voor de nodige geborgenheid en gezelligheid op de lege en winderige vlakte. Ook bood een hofje ruimte aan spelen en parkeren. Stedenbouw en architectuur gingen hand in hand in deze nieuwe woonvorm. In 1976 arriveerden de eerste bewoners, veel afkomstig uit de verpauperde Amsterdamse stadsvernieuwingsbuurten. Voor de overwegend jonge gezinnen voelden de ruime eengezinswoningen met tuin in een rustige, veilige en groene omgeving als een droom die uitkwam. Er heerste onder de pioniers een gevoel van saamhorigheid, van samen bouwen aan een nieuwe toekomst. Het collectieve en de gezelligheid wordt onder de Havenaren nog altijd gevoeld.

Haven is in opzet en de excentrische ligging 'het dorp van Almere'. De tweede stadskern Almere Stad heeft een centrale en prominente positie. De eerste fase van Almere Stad kan tot de pionierstijd worden gerekend. Het 'oude' centrum uit de vroege jaren tachtig is er nog beleefbaar. Uit die tijd resteert (na gedeeltelijke sloop rond 2000) de invulling tussen de Oltgracht, de busbaan, de Flevostraat en de Brouwerstraat. Midden jaren tachtig zou de tweede fase tot aan de spoorlijn volgen. Het totaalgebied is rechthoekig en ligt ingeklemd tussen de indertijd geprojecteerde spoorlijn (met treinstation Almere Centrum) en het latere Weerwater. Het stadscentrum kreeg een stedelijk aanzien met veel rechte lijnen en hoogbouw. In het ontwerp was een strak stelsel van assen en zichtlijnen ingetekend, met hieraan pleinen en markante bouwwerken als stedelijke elementen. Openbare ruimten in Venetië en Barcelona dienden als voorbeeld. Rechte grachten begrenzen het centrum aan de oost- en westkant. Net als in Haven en elders in Nederland mocht begerenswaardige grachtenbebouwing niet ontbreken. Belangrijk voor het beoogde centrummilieu was de veelheid aan stadsdeel-overstijgende voorzieningen zoals winkels, een bioscoop en overheidsgebouwen. De overdekte Zoetelaarpassage (circa 1980) vormde het paradepaardje. Zoals een echte stad betaamd was het woningaanbod met name bedoeld voor zelfstandig wonende jongeren, oudere alleenstaanden en huishoudens zonder kinderen.

Appartementengebouwen, maar ook woningen boven winkels waren hiervoor woonvorm bij uitstek. Het gevelbeeld wordt gekenmerkt door een variatie in vorm, kleur en materiaalgebruik, iets dat kenmerkend zou worden voor architectuur in de jaren tachtig.

Uniek voor Almere zijn de vrij liggende busbanen, die een direct resultaat zijn van de energiecrisis in de jaren zeventig. Om niet afhankelijk te zijn van auto's werd vrij baan gegeven aan de bus. Hierdoor kan de bus zich op hoge snelheid verplaatsen. Ook zijn de meeste woningen op niet meer dan vijf minuten van een busstation gelegen. De pioniers die met name in de begintijd nog in Amsterdam werkten, maakten dankbaar gebruik van het duurzame, maar bovenal gemakkelijke vervoerssysteem.

Karakteristieken binnen dit thematische kader:

- De pioniersgeest van zowel de 'peetvaders en -moeders' als de eerste bewoners van Almere, en menig Almeerder die later zou volgen.
- De waterstaatkundige elementen zoals het gemaal en de polderdijk als grootschalig continu landschapselement een belangrijke beelddrager.
- De voormalige werkgebouwen van de RIJP die herinneren aan de inpoldering.
- Het streven naar geborgenheid, kleinschaligheid en herkenbaarheid in Almere Haven, als contrast met de horizontale uitgestrektheid van het polderlandschap.
- Het grote aandeel grondgebonden eengezinswoningen bedoeld voor jonge gezinnen uit met name Amsterdam, die het suburbane ideaal van een huis met tuin nastreefden. De woonerven boden speelruimte voor de vele kinderen.
- Het stedenbouwkundig en architectonisch ontwerp van Almere Haven centrum, geïnspireerd op Zuiderzeestadjes en typerend voor de jaren zeventig. Met elementen als functiemenging, de menselijke maat, een gracht, voetgangersgebied en eigentijds vormgegeven grachtenbebouwing.
- De structuralistische opzet van de bloemkoolwijken in Haven: een aaneenschakeling van autoluwe en groene woonerven waar het prettig wonen en veilig kunnen spelen voorop staat.
- Het dorpse karakter en de nagestreefde en gewaardeerde sociale cohesie onder de Havenaren.
- De bewoners maakten de stad: al direct na de vestiging van eerste bewoners bloeide het verenigingsleven.
- De stedelijkheid van Almere Stad, met een centraal gelegen centrum, waarin de centrale functies zich bevinden die het stadsdeel van oudsher heeft. Het stedelijk concept van het centrum van Almere Stad heeft een functie voor alle stadsdelen.
- De variatie in woningtypen in Almere Stad centrum bedoeld voor stedelijke doelgroepen zoals alleenstaanden.
- Het stedenbouwkundig en architectonisch ontwerp van Stad centrum, waarin een strak stelsel van assen en zichtlijnen en hoogbouw voor een stedelijk aanzicht hebben gezorgd. En de voor de jaren tachtig kenmerkende architectuur waarin variatie in vorm, materialen en kleur is nagestreefd.
- Het openbaarvervoersysteem met vrij liggende busbanen en vrij liggende fietspaden.
- De bus en fiets hebben voorrang op de auto.

- Specifieke maatvoering om doorkijkjes, voorzieningen en bushaltes voor alle Almeeders toegankelijk te maken.